

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่สองแห่งบรมราชจักรีวงศ์ ทรงเป็นอัครศิลปินผู้ทรงเชี่ยวชาญศาสตร์แห่งศิลปะหลายแขนง ทั้งฝีมือพระหัตถ์การแกะสลักไม้ ประติมากรรม วรรณคดี นาฏศิลป์ และดนตรีไทย พระเกียรติคุณจึงไม่เพียงแต่เป็นที่ยกย่องและ ตระหนักภายในประเทศเท่านั้น หากยังเป็นที่ยอมรับชื่นชมในระดับโลก ดังที่ใน พ.ศ. 2510 องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้ประกาศเชิดชูพระเกียรติคุณให้ทรง เป็นบุคคลสำคัญของโลก (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553)

ในด้านวรรณคดีนั้น ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีหลายเรื่องทีละส่วนเป็นมรดกทาง วัฒนธรรมอันทรงคุณค่ายิ่งของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระราชนิพนธ์บทละครทั้งบทละครในและ บทละครนอก ทุกเรื่องล้วนได้รับความนิยมนยกย่องเป็นอย่างสูงในฐานะวรรณคดีบทละครยอดเยี่ยม ของไทยนับแต่อดีตกาลจนถึงทุกวันนี้ กล่าวคือนอกจากบทละครเรื่อง **อิเหนา** จะได้รับการยกย่องจาก "วรรณคดีสโมสร" ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เป็นยอดบทละครมาแล้ว (กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร, 2507, หน้า 158-261) พระราชนิพนธ์บทละครใน เรื่อง **อิเหนา รามเกียรติ์** และบทละครนอก 5 เรื่อง คือ **สังข์ทอง ไชยเชษฐา ไกรทอง มณีพิชัย คาวิ** นั้น วิทยาลัย นาฏศิลป์ กรมศิลปากร ยังใช้เป็นบทแสดงอยู่จนถึงปัจจุบัน (สุมนมาลย์ นิเมเนติพันธ์, 2532, หน้า 103)

โดยที่พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทั้งบทละครในและบท ละครนอก ยังคงเป็นที่นิยมแพร่หลายดังกล่าวกว่า จึงได้มีการศึกษาวิจัยพระราชนิพนธ์เหล่านี้ อย่างกว้างขวางพอสมควร อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการศึกษาด้านวรรณคดีซึ่งเป็นองค์ประกอบ ทางวรรณศิลป์ที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งในวรรณคดี ในลักษณะเปรียบเทียบระหว่างพระราชนิพนธ์ บทละครนอกกับบทละครใน ซึ่งมีความแตกต่างกันด้วยลักษณะและจุดมุ่งหมายของบทละครสอง ประเภทนี้ ทั้งเป็นที่น่าสนใจที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงใช้ศิลปะการประพันธ์ อย่างเชี่ยวชาญในบทละครทั้งสองประเภท

การศึกษาวิจัยฉบับนี้จะเป็นการเปรียบเทียบวรรณคดีในบทละครในเรื่อง **อิเหนา** และ **รามเกียรติ์** กับบทละครนอก ทั้ง 5 เรื่อง คือ **สังข์ทอง ไชยเชษฐา ไกรทอง มณีพิชัย คาวิ** พระ ราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพื่อเป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้ทางด้านรศ วรรณคดีไทย ทั้งยังเป็นคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ด้านหนึ่งในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธ

เลิศล้ำนภลัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์ท่านให้กว้างขวาง
ลุ่มลึกขึ้นอีกด้วย

จุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารสวรรณคดี ในบทพระราชนิพนธ์พระบาท
สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยเปรียบเทียบระหว่างบทละครในเรื่อง **อิเหนา** และ**รามเกียรติ์**
กับบทละครนอกเรื่อง **สังข์ทอง** **ไชยเชษฐา** **ไกรทอง** **มณีพิชัย** และ**คาวี** โดยศึกษาวิเคราะห์ใน
ประเด็นต่อไปนี้

1. ชนิดของรสที่ปรากฏในบทละครแต่ละเรื่อง

เป็นการวิเคราะห์รสวรรณคดีที่ปรากฏในวรรณคดีบทละครในเปรียบเทียบเป็น
ภาพรวมกับบทละครนอก

2. รสที่มีความโดดเด่นในบทละครแต่ละเรื่อง โดยการแจกแจงนับความถี่และเปรียบเทียบ
ระหว่างบทละครในกับบทละครนอก

ความสำคัญของการศึกษาวิจัย

ผลของการศึกษาวิจัยมีความสำคัญดังนี้

1. ได้ความรู้เกี่ยวกับรสวรรณคดีในพระราชนิพนธ์บทละครในและบทละครนอก
ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
2. ได้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรสวรรณคดีในเชิงเปรียบเทียบระหว่างบทละครในกับ
บทละครนอก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

เกณฑ์ศึกษาวิเคราะห์

การศึกษาวิจัยฉบับนี้ ใช้เกณฑ์วิเคราะห์รสวรรณคดีสันสกฤตทั้ง 9 รส คือ ศฤงคารรส
วีรรส กรุณารส หาสยรส เราทรรส ศานตรส อัทฏธรส ภยานกรส พีภัตสรต (กุสุมา รักษมณี,
2534, หน้า 22-23) ผลผสมผสานกับเกณฑ์ของ เปลื้อง ณ นคร ซึ่งจำแนกรสวรรณคดีไทย เป็น 4 รส
คือ เสาวจณี นารีปราโมทย์ พิโรธวาทัง สัลลาบังคพิสัย (เปลื้อง ณ นคร, 2545, หน้า 20-21)
รวมเป็นรสวรรณคดี 10 รส เพื่อให้ครอบคลุมอารมณ์ต่าง ๆ ในการนำเสนอวรรณคดีอย่างสมบูรณ์

ทั้งนี้กำหนดการศึกษาจากต้นฉบับพิมพ์ดังนี้

1. บทละคร เรื่อง **อิเหนา** จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร ปี พ.ศ. 2546
2. บทละคร เรื่อง **รามเกียรติ์และบ่อเกิดรามเกียรติ์** จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร ปี พ.ศ. 2544
3. **บทละครนอก** จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร ปี พ.ศ. 2545

นิยามศัพท์เฉพาะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยคำศัพท์ที่ใช้ในความหมายเฉพาะดังต่อไปนี้

รสวรรณคดี หมายถึง การใช้ถ้อยคำภาษาในวรรณคดีที่สร้างความรื่นรมย์แก่ผู้อ่านในลักษณะต่าง ๆ

เกณฑ์การศึกษาวิจัยฉบับนี้ ใช้การจำแนกรสวรรณคดีสันสกฤตซึ่งกำหนดรสวรรณคดีไว้ 9 รส คือ ศฤงคารรส วีรรส กรุณารส হাসยรส เราทรรส ศานตรส อัทภูตรส ภยานกรส พิภตสรต (กุสุมา รักษมณี, 2534, หน้า 22-23) ทั้งนี้ โดยผสมผสานกับเกณฑ์ของ เปลื้อง ณ นคร ซึ่งจำแนกรสวรรณคดีไทย เป็น 4 รส คือ เสาวรสจณี นารีปราโมทย์ พิโรธวาที สัลลาปังคพิสัย (เปลื้อง ณ นคร, 2545, หน้า 20-21) แต่โดยที่มีรสรู้ซ้ำซ้อนกันอยู่ จึงเหลือรวมเป็นรสวรรณคดี 10 รส เพื่อให้ครอบคลุมอารมณ์ต่างๆ อย่างสมบูรณ์ ดังนี้

1. **ศฤงคารรส** เป็นรสวรรณคดีสันสกฤต หมายถึง รสแห่งความซาบซึ้งในความรัก (กุสุมา รักษมณี, 2534, หน้า 22-23) ซึ่งตรงกับรสวรรณคดี **นารีปราโมทย์** ของเปลื้อง ณ นคร ซึ่งหมายถึงบทเกี่ยว ไอ้โลม เป็นในทางแสดงความรักใคร่ระหว่างหญิงชาย (เปลื้อง ณ นคร, 2545, หน้า 20-21)

2. **กรุณารส** เป็นรสวรรณคดีสันสกฤต หมายถึง ความสงสาร เป็นรสที่เกิดจากการได้รับรู้อารมณ์ทุกข์โศก ซึ่งมีสาเหตุจากความทุกข์ จากความอยู่ดีธรรม จากความเสื่อมทรัพย์ และจากเหตุวิบัติ (กุสุมา รักษมณี, 2534, หน้า 22-23) ตรงกับรสวรรณคดี **สัลลาปังคพิสัย** ของเปลื้อง ณ นคร หรือบทโศก หมายถึงบทพรรณนาอารมณ์ การคร่ำครวญ (เปลื้อง ณ นคร, 2545, หน้า 21)

3. **เราทรรส** เป็นรสวรรณคดีสันสกฤต หมายถึง ความแค้นเคือง เป็นรสหรืออารมณ์ที่เกิดจากความโกรธ (กุสุมา รักษมณี, 2534, หน้า 22-23) ตรงกับรสวรรณคดี **พิโรธวาที** ของเปลื้อง ณ นคร หรือบทตัดพ้อ ซึ่งหมายถึง บทแสดงความโกรธ ความแค้น การเสียดสี (เปลื้อง ณ นคร, 2545, หน้า 20-21)

4. **หาสยรส** เป็นรสวรรณคดีสันสกฤต หมายถึง รสที่เกิดจากการได้รับรู้ความขบขัน (กุสุมา รัชมนณี, 2534, หน้า 23)

5. **วีรรส** เป็นรสวรรณคดีสันสกฤต หมายถึง ความชื่นชม รสที่เกิดจากการรับรู้ความมุ่งมั่นในการแสดงความกล้าหาญ (กุสุมา รัชมนณี, 2534, หน้า 23)

6. **ภยานกรส** เป็นรสวรรณคดีสันสกฤต หมายถึง ความเกรงกลัว เป็นรสที่เกิดจากการรับรู้ความน่ากลัว วิตกกังวล รวมถึงความตื่นตระหนกตกใจ (กุสุมา รัชมนณี, 2534, หน้า 23)

7. **พีภัตสรส** เป็นรสวรรณคดีสันสกฤต หมายถึง ความเบื่อหน่าย รำคาญ ความน่ารังเกียจ (กุสุมา รัชมนณี, 2534, หน้า 23)

8. **อัฏฐทรส** เป็นรสวรรณคดีสันสกฤต หมายถึง ความอัศจรรย์ใจ เป็นรสที่เกิดจากการได้รับรู้ความน่าพิศวง อารมณ์แปลกใจ ประหลาดใจ (กุสุมา รัชมนณี, 2534, หน้า 23)

9. **ศานตรส** เป็นรสวรรณคดีสันสกฤต หมายถึง ความสงบใจ เป็นรสที่เกิดจากการได้รับรู้ความสงบของตัวละคร (กุสุมา รัชมนณี, 2534, หน้า 23)

10. **เสาวรจนี** เป็นประเภทของรสหรืออารมณ์ตามที่เปลื้อง ณ นคร จำแนกไว้โดยหมายถึง บทชมความงามของตัวละครและสิ่งต่างๆ (เปลื้อง ณ นคร, 2545, หน้า 20-21)

ในงานวิจัยฉบับนี้ จำแนกเป็นบทชมความงาม 6 ประเภท คือ

10.1 บทชมความงามของตัวละคร หมายถึง บทบรรยายหรือพรรณนาความงามของตัวละคร รวมทั้งการแต่งกายและกิริยาอาการงดงาม น่าชม ของตัวละคร

10.2 บทชมความงามของบ้านเมือง หมายถึง บทที่บรรยายหรือพรรณนาความงามของอาคารบ้านเรือน ปราสาท พระราชวัง วัดวาอาราม และสถานที่ต่างๆ

10.3 บทชมความงามของธรรมชาติ หมายถึง บทพรรณนาหรือบรรยายความงามธรรมชาติ เช่น ป่า ต้นไม้ ดอกไม้ ภูเขา แม่น้ำลำธาร

10.4 บทชมความงามของกองทัพ หมายถึง บทบรรยายหรือพรรณนาความงามของขบวนทัพ การจัดทัพ

10.5 บทชมความงามของราชรถ หมายถึง บทบรรยายหรือพรรณนาความงามพาหนะ

10.6 บทชมความงามของสัตว์ หมายถึง บทบรรยายหรือพรรณนาความงามของสัตว์ เช่น นก ช้าง ม้า เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาวิจัยฉบับนี้ ใช้กระบวนการศึกษาโดยวิธีวิจัยเอกสาร ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

1. วิเคราะห์สรรพนามคติมตามเกณฑ์ที่กำหนด จากวรรณคดีทั้ง 7 เรื่อง คือบทละครในเรื่อง **อิเหนา** กับ **รามเกียรติ์** และบทละครนอก เรื่อง **สังข์ทอง** **ไชยเชษฐา** **ไกรทอง** **มณีพิชัย** **คาวี** เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านชนิดของสรรพนามคติมในแต่ละเรื่อง
2. วิเคราะห์สรรพนามคติมที่โดดเด่น คือปรากฏมากครั้ง และเรียงตามลำดับลงมาในวรรณคดีแต่ละเรื่องระหว่างบทละครในกับบทละครนอก โดยพิจารณาจากจำนวนการปรากฏของแต่ละรส ด้วยการแจกน้ำหนักความถี่ แล้วนำมาเปรียบเทียบเสนอผลการศึกษาโดยพรรณนาวิเคราะห์ ประกอบการแสดงผลด้วยตาราง
3. สรุปและอภิปรายผลการศึกษาค้นคว้าโดยการพรรณนาวิเคราะห์